

הקדמה

בשבח והודיה לה' יתברך אנו מוציאים לאור ביאור על-פי החסידות לתפילת 'נשמת כל חי', הנאמרת בסיום פסוקי דזמרה בשבתות ובימים טובים וכמו-כן בסיום ההגדה בליל הסדר.

תפילה זו כל-כולה שבח והודיה לבורא יתברך על פלאי הבריאה והניסים הגדולים שעשה ועושה עמנו ועם אבותינו, והתפילה גם מבטאת את עוצם ריחוק ערכנו כלפיו, שככל שנשבחו ונפארו לא נגיע לאפס קצן של התשבחות הראויות לו.

גם המתפלל תפילה זו כפשוטה חש התפעלות והתלהבות מגדולת הבורא, אך, כבכל חלקי התורה, בתורת החסידות מצוי רובד פנימי ועמוק יותר בתפילה זו. פנימיות התורה מעמיקה לבאר את דרכי הנהגת ה' בעולם, כפי שהדברים מתחוללים בעולמות העליונים, ואת מהות הקשר הייחודי שבין עם ישראל לקב"ה. ההעמקה בדברים גם מגדילה את תחושת החובה של הכלל ושל כל יחיד להלל את הבורא ולהיות בטל אליו מעמקי הלב.

כדי להנגיש את ביאורי החסידות ערכנו ביאור בשפה שווה לכל נפש על פי החסידות כמפורט להלן.

בספר חמישה חלקים:

(א) נוסח התפילה באותיות מאירות עיניים.

(ב) הקדמה רחבת היקף על עליית העולמות בשבת ועל עשר הספירות האלוניות ובחינת ה'כתר' שמעליהן, כרקע לביאורי החסידות על תפילת 'נשמת כל חי'.

(ג) ביאור לתפילה ובו שני סוגים: ביאור קצר, על פי הפשט. בביאור זה השתדלנו לתמצת את הדברים בקיצור נמרץ. בדרך כלל בחרנו ביאור אחד

ולעתים צויינו שני ביאורים. ביאור נרחב, על פי המפרשים הקדמונים ובעיקר על-פי ספרי החסידות¹.

(ד) ליקוט בלשון המקור מספרי החסידות על תפילה זו.

(ה) שני מאמרי חסידות מקוריים על התפילה. האחד מרבי שניאור-זלמן מלאדי, אדמו"ר הזקן, בעל התניא, והשני של בנו, כ"ק אדמו"ר האמצעי מליובאוויטש, שביארו את לשון הזוהר על 'נשמת' וכן את נוסח התפילה. מאמרים אלה הובאו בשלמותם, ורק הוספנו כותרות, חלוקה לפסקאות ופתחנו ראשי תבות. בהקדמה למאמרים האלה הובאו דברי הזוהר המדבר במעלת תפילה זו, עם תרגום ללשון הקודש.

תודתנו נתונה להנהלת הוצאת ספרים קה"ת על רשותם להדפיס את שני המאמרים האלו.

*

ספר זה נערך על-ידי צוות המכון, בראשות הרב משה שיחי' שילת. כתיבת הביאור, המבוא, ההקדמה על עליית העולמות ופלאי הבריאה נעשתה בידי הרב מנחם-מענדל שיחי' ברוד. בעבודת הליקוט והכנת הספר לדפוס סייעו ר' יהודה שיחי' כהן, ר' חיים-צבי שיחי' הרשקוביץ ור' שמואל שיחי' וולס. תודה לר' צבי-הירש שיחי' זלמנוב על הערותיו.

יהי רצון שהוצאת ספר זה תוסיף בלימוד פנימיות התורה ובהפצת מעיינות החסידות, ותזדו את ביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

ספריית מעיינותיך

כסלו ה'תש"פ

1. בציוני המקורות בביאור לספר 'פירוש המלות' צוין מספר הפרק לפי המספור המקורי בספר, ובסוגריים מרובעים המספור כפי שהמאמר מוגש בחלקו האחרון של ספר זה.

מבוא

בשבתות ובימים טובים מוסיפים ואומרים בתפילת שחרית, בסוף פסוקי דזמרה, את הפיוט 'נשמת כל חי'. כמו־כן אומרים אותו בליל הסדר, בחלקה האחרון של ההגדה.

הפיוט הזה כל־כולו הבעת שבח והודיה לבורא העולם על גדולתו ורוממותו, על חסדיו הגדולים עמנו כעם – מיציאת מצרים, דרך הנדודים במדבר והמלחמות שעברו עלינו – ועל שפע הטוב שהוא מרעיף על כל אדם יחיד. הרוח הנושבת לאורכו של הפיוט היא של ערגה עזה לקדוש ברוך הוא, הממלאה את חדרי הלב עד שהיא עולה על גדותיהם ומשתפכת בהתרפקות הנפש ובכיסופים אל חיק אביה שבשמים.

מי חיבר את 'נשמת'?

תפילת 'נשמת כל חי' היא מהקדומות ביותר. בסיסה מוזכר כמשנה וכתלמוד, והוא מכונה (לדעה אחת) 'ברכת השיר'. הגמרא דנה בשאלה "מאי ברכת השיר?", ומביאה שתי דעות: "רב יהודה אמר 'יהללוך ה' אלוקינו', ורבי יוחנן אמר 'נשמת כל חי'". היינו שלדעת רבי יוחנן חותמים את אמירת ההגדה ב'נשמת כל חי' ובברכת 'שתבח', והיא נקראת 'ברכת השיר'. הטעם שהיא מכונה כך מוסבר בתוספות שם "לפי שבשבתות אומרים אותו אחר פסוקי דזמרה". מדברי התוספות עולה שכבר בזמן הגמרא היו אומרים תפילה זו בתפילת שבת.

1. פסחים קיח,א.

חלק קצר מתפילת 'נשמת' מופיע במקום אחר בגמרא², בתוך תפילת הודיה על ירידת גשמים: "מאי מברכין? אמר רב יהודה: 'מודים אנחנו לך על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו. ורבי יוחנן מסיים בה הכי: אילו פיננו מלא שירה כים וכו' אין אנו מספיקין להודות לך ה' אלוקיננו עד תשתחווה" (כלומר, עד "וכל קומה לפניך תשתחווה").

יש אומרים³ שהפיוט חובר בידי התנא רבי שמעון בן-שטח⁴. דעה אחרת⁵, שמחברו הוא רבי שמעון בר-יוחאי. רמז לכך ששם המחבר הוא שמעון מופיע בראשי התיבות של קטעי התפילה, מהסוף להתחלה: שוכן עד; מי ידמה; עד הנה; ואילו פיננו; נשמת.

עוד דעה⁶ מניחה ש"החכם שחיבר [נוסח] זה היה שמו יצחק ושם אשתו רבקה⁷ ועשאו לכבוד יצחק אבינו ורבקה אימנו כדי להזכיר לנו זכותם".

לדעת ראב"י⁸, תפילת 'נשמת' השלמה הורכבה בתקופת הגאונים משלושה חלקים: החלק הראשון, מ'נשמת כל חי' עד 'לך לבדך אנחנו מודים' (שהוא לדעת רבי יוחנן 'ברכת השיר' שבמשנה). החלק השני, מ'אילו פיננו' עד 'וכל קומה לפניך תשתחווה' (או עד 'ועני ואביון מגוזלו'), שהיה חלק מתפילת ההודאה על הגשמים. והחלק השלישי, עד 'עבדך משיחך' הוא תוספת של הגאונים, שחיברו את שני החלקים הראשונים ועשו מהם שיר ושבח אחד⁹.

2. ברכות נט, ב.

3. סידור כלבו, וכך מביא כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש בהגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים.

4. מגדולי חכמי ישראל בימי בית המקדש השני (אחיה של שלומציון המלכה, אשתו של אלכסנדר ינאי, שהיה ממלכי בית חשמונאי).

5. פירוש עץ החיים להגדה.

6. מובאת באבודרהם בסדר שחרית של שבת ופירושה.

7. ישרים צדיקים חסידים קדושים ראשי תיבות יצחק, ותתרומום תתברך תתקדש תתהלל ראשי תיבות רבקה.

8. רבי אברהם ב"ר יצחק. תשובות הגאונים עמ' 41.

9. להעיר שב'תקון תפלה' (שבאוצר התפלות) כתב שברכת 'ישתבח' היא חלק מברכת השיר.

נְשֵׁמַת כָּל חַי

תְּבָרֵךְ אֶת שְׁמֶךָ

ה' אֱלֹהֵינוּ.

וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר

תְּפַאֵר וְתְרוּמָם

זְכָרְךָ מִלְכָּנוּ תָּמִיד.

נְשֵׁמַת כָּל חַי נשמת האדם, או הנשמה היתרה הנכנסת באדם בשבת, תְּבָרֵךְ אֶת שְׁמֶךָ תישא ברכה ושבח לשמך ה' אֱלֹהֵינוּ. וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר" הרוח השוכנת בגוף האדם (המכונה בשר) – שזו מדריגה נמוכה יותר מהנשמה, אף היא – תְּפַאֵר וְתְרוּמָם זְכָרְךָ מִלְכָּנוּ תָּמִיד² תשבח ותספר תמיד את רוממותך מלכנו.

א. כלשון הפסוק (איוב יב,י) "וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר אִישׁ".
ב. ברוח הכתוב (תהילים קמה,א) "ואברכה שמך לעולם ועד".

נשמת כל חי

כל חי

כפי שהדברים נראים בפשטות, הכוונה לכל היצורים החיים על פני תבל. היינו שכל הברואים שיש בהם נשמה ורוח חיים – חיות ובהמות, עופות ודגים, זוחלים ורמשים – משבחים את הבורא (נשמה יש לה גם מובן של נשימה, כפי שהגמרא¹ מפרשת את הפסוק "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו"²).

ואולם המפרשים רואים כאן משמעות עמוקה יותר. "נשמת כל חי" היא נשמת האדם, שכן מדובר כאן ברמת שבח שהיא ייחודית לאדם, והיא למעלה מהשיר והשבח של כל הברואים.

במובן עמוק יותר, הכוונה ל'נשמה היתרה' הנכנסת באדם בשבת³. זו מדריגה עליונה של הנשמה, שבימות החול אינה מתלבשת בתוך הגוף אלא מאירה על האדם בבחינת 'מקיף' [למעלה מתודעתו הגלויה], והיא הנכנסת באדם ביום השבת. לכן מוסיפים את תפילת 'נשמת' לתפילות יום שבת קודש⁴, שכן אותה 'נשמה יתרה' משבחת ומפארת את הקב"ה, כביטוי לכיסופיה אליו יתברך.

הזוהר⁵ מפרש את 'נשמת כל חי' במשמעות פנימית יותר: לא שהיא 'נשמת' ורוח החיים של הברואים, 'כל חי', אלא שהיא באה ונובעת מ'כל חי' – ממקור החיים העליון, שממנו שופעת החיות לכל העולמות – "האי נשמתא דפרחא מההוא חי העולמים" – נשמה זו הנמשכת ונובעת מ'חי העולמים'.

מדריגת 'כל חי', או 'חי העולמים', היא ספירת היסוד שבעולם האצילות. אליה מתנקז השפע העליון של כל הספירות הקדושות שמעליה, וגם הארות של מדריגות אלוקיות עליונות יותר, עד עצמות אין סוף ברוך הוא. לכן היא מכונה 'כל חי' או 'חי העולמים', כי כל החיות של העולמות מרוכזת שם (ובלשון הזוהר⁶: "כנישו דכל נהורין" – התכנסות כל האורות).

אלא שבמדריגה זו עדיין הדברים אינם גלויים ממש. כדי שיתגלו בפועל ויבואו לידי ביטוי עליהם לעבור דרך ספירת המלכות, שהיא כוח הגילוי, כמו כוח הדיבור המגלה לזולת את מה שצפון וחבוי במוחו וליבו של האדם.

1. ובוזוהר חלק ב, רהב: "האי יומא איהו יומא דנשמתין, דאיתעטרא ההוא צרורא דנשמתין. בגין כך משבחי בתושבחן נשמתא והיינו נשמת כל חי תברך את שמך ה' אלוקינו".
2. חלק ב, קלחא.
3. חלק א, יחא; לגא.

1. יומא פהא.
2. בראשית ז, כב.
3. כמאמר חז"ל (ביצה טז, א. תענית כז, ב): "נשמה יתירה נותן הקב"ה באדם ערב שבת, ולמוצאי שבת נוטלין אותה הימנו".
4. לבוש, אורח חיים סימן רפא: "מוסיפים נשמת מפני הנשמה היתירה שיש לאדם בשבת".

את הקב"ה בדברי ברכה והלל. ואולם במובנו העמוק של המושג מתעוררת כאן שאלה. הלוא ברכה שונה במהותה מתפילה. בתפילה המתפלל עומד למטה ונושא עיניו למעלה, בתחינה שתפילתו תיענה. לעומת זה, המברך עומד למעלה מהמתברך, והוא מוריד אליו את שפע הברכה¹². שפע הברכה כבר מצוי בידו, ולכן ביכולתו להעניק את הברכה למי שהשפע הזה חסר לו. אם כן, איך ייתכן שנשמת האדם 'תברך' את 'שמך מלכנו'? אך לאור דברי הזוהר הדברים מובנים, שכן מדריגה זו של 'נשמת כל חי' היא עליונה מאוד, והיא עומדת מעל מדריגת 'שמך מלכנו', שהיא ספירת המלכות, ולכן בכוחה 'לברך' ולהרעיף שפע אלוקי אליה.

ספירת המלכות מכונה 'שם', כלשון הפיוט¹³ "מלך שמו נקרא". כשם ששמו של אדם אינו נחוץ לו לצורך עצמו, אלא כל עניינו לאפשר לזולת לקרוא לו בשמו, כך ספירת המלכות עניינה להוריד ולגלות את הכוחות האלוקיים ל'זולת' כביכול, היינו לברואים. לכן היא נקראת 'שם', 'שמך מלכנו'. ספירת המלכות מקבלת את כל השפע מהספירות שלמעלה ממנה, על-ידי ספירת היסוד, והיא בעצם מתברכת ממנה.

זו המשמעות העמוקה של "נשמת כל חי

ועם זה, בספירת היסוד הכול כבר קיים. על כך מביאה תורת החסידות⁷ שני משלים: האחד, מגרעין הפרי שכל פרטי האילן והפירות שיצמחו ממנו כבר כלולים בגרעין, אלא שעדיין אינם גלויים. השני, מהוראת חז"ל "לעולם ישנה [=ילמד] אדם לתלמידו בדרך קצרה"⁸, שבלימוד המקוצר והתמציתי הזה טמונים העומקים הגדולים, והם יתגלו לתלמיד רק בהמשך, עד שאת מקצתם ישיג רק אחרי ארבעים שנה (כמאמר חז"ל⁹ שאין האדם עומד על דעת רבו אלא אחרי ארבעים שנה).

המשלים האלה ממחישים איך יכולים להתקיים שני הדברים האלה בעת ובעונה אחת – כל הפרטים כבר קיימים, ועם זה עדיין לא באו לידי גילוי בפועל. זה עניינה של ספירת היסוד, המכונה גם 'כל' ("כי כל בשמים ובארץ"¹⁰), שכל המדריגות העליונות קיימות בה ונובעות דרכה. לכן היא נקראת 'כל חי' או 'חי העולמים'.

בשבת מאירה הארה מהמדריגה העליונה הזאת על כל נפש מישראל, גם על הפחות שבפחותים. זו המשמעות הפנימית של כניסת 'נשמה יתרה' בשבת בכל אדם מישראל. לכן בשבת יכול כל יהודי לברך "את שמך מלכנו"¹¹.

תְּבַרְךָ אֶת שְׁמֶךָ

המילה 'תברך', בפשטות, היא במשמעות של שבח, היינו ש'נשמת כל חי' תשבח

7. סידור עם דא"ח עמ' קצא.א. פירוש המלות סי' עז [ד].

11. פירוש המלות סי' עז [ד].

12. ספר המאמרים מלוקט חלק ג – אדר-סיון – עמ' רעא. ועוד.

13. אדון עולם.

8. פסחים ג.ב.

9. עבודה זרה ה.ב.

10. דברי הימים א כט,יא.

ותרומם" – שהן מפארות ומרוממות את ספירת המלכות¹⁵.

נמצא שספירת המלכות מתברכת בשבת משני הכיוונים, והדבר מחולק לשני זמנים: בליל שבת היא מתעשרת מעליית הנשמות העולות מלמטה למעלה ("ורוח כל בשר"), ואילו ביום השבת היא מתברכת מלמעלה ("נשמת כל חי תברך את שמך מלכנו").

זה מה שהזוהר אומר: "וְהָאֵי שֵׁם מְקַבְּלָא בְּרַכָּאן מִתְתָּא וּמַעֲלָא, וְאִתְקַלִּילַת מְכַל סְטָרִין" – ומדריגה זו הנקראת 'שם' (ספירת המלכות) מקבלת ברכות מלמטה ומלמעלה, ונכללת מכל הצדדים. "בְּיוֹמֵי דְחוּל אִיְהִי מְקַבְּלָא בְּרַכָּאן מִשְׁאֵר נְשָׁמַתִּין דְּקָא מְבָרְכִין לָהּ מִתְתָּא" – בימות החול היא מקבלת ברכות משאר הנשמות שמברכות אותה מלמטה. "בְּיוֹמָא דְשַׁבַּת אִיְהִי מְקַבְּלָא בְּרַכָּאן מֵאִינוֹן נְשָׁמַתִּין עֲלָאִין דְּקָא מְבָרְכָאן לָהּ" – ביום השבת היא מקבלת ברכות מהנשמות העליונות, המברכות אותה.

תברך את שמך מלכנו" – ביום השבת, הנשמה (של כל יהודי), שמקבלת הארה מיוחדת ממדריגת 'כל חי' (היינו ספירת היסוד), תברך ותזרים שפע מיוחד לספירת המלכות, 'שמך מלכנו'¹⁴.

וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר תִּפְאֵר וּתְרוֹמֵם

הוסבר לעיל שבשבת מקבלת ספירת המלכות שפע עילאי מלמעלה על-ידי הנשמות המקבלות הארה מיוחדת ממדריגת 'כל חי'. ואולם במקביל מקבלת ספירת המלכות תוספת שפע מלמטה, על-ידי עליית הנשמות של הברואים בליל שבת.

עניין זה מרמז ב"ורוח כל בשר", היינו רוחם וחיותם של הברואים, שהן הנשמות העולות מלמטה ומעלות עמן שפע אלוקי לספירת המלכות. שלא כמדריגת 'נשמת כל חי' הנמצאת למעלה, בעולם האצילות, ומרעיפה ברכה מלמעלה למטה, הרי הנשמות העולות מלמטה למעלה מביאות עמן תוספת שפע, ועל כך נאמר "תפאר

15. סידור עם דא"ח עמ' קצא.ד. פירוש המלות 'סי עהעט [ה'ז].

14. סידור עם דא"ח עמ' קצא.ד. פירוש המלות סימן פד [יא].

מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אֶתְּהָ אֵל.

ותחילת השבח היא:

מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם^א אֶתְּהָ אֵל בכל הזמנים, מתחילת הבריאה ועד קץ הימים, אתה המושל ובעל הכוח והיכולת.

א. שילוב בין לשון הפסוק (תהילים צ.ב) "ומעולם עד עולם אתה אל" ל"ברוך ה' אלוקי ישראל מן העולם ועד העולם" (שם ק.מח.).

האצילות, שהוא תחתית המדריגות בעולמות האין סוף. שם הכוחות האלוקיים מתגבשים לכלל ספירות הנבדלות זו מזו, ולכל אחת ואחת הגדרה ואפיון ברורים משלה. אך מאחר שהספירות שבועולם האצילות מאוחדות לגמרי עם האין סוף, לכן "מן העולם ועד העולם אתה אֵל" – הכול מאוחד לגמרי עם האין סוף, ו"אתה אֵל" בלי שום שינוי כלל.

אַתָּה אֵל

בפשטות, הכוונה בעל הכוח. 'אל' במובן תקיף וחזק⁶. היינו שהקב"ה הוא השולט ובעל הכוח בכל העולמות ובכל הזמנים.

בפנימיות העניינים הכוונה שכל ההסתר וההגדרות הקיימים בסדר ההשתלשלות של העולמות, מהנקודה העליונה ביותר ועד התחתונה ביותר בעולמות האין סוף, אינם קיימים אלא לגבי העולמות עצמם, אבל לגבי הקב"ה אין שום העלם והסתר ואין שום מציאות נפרדת ממנו חס ושלום; אלא הוא המציאות האחת והיחידה הקיימת בכל העוצמה והתוקף הן באור ה'סובב כל עלמין' הן בכל ריבוי המדריגות של 'ממלא כל עלמין'⁷.

מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם

רש"י מפרש שהכוונה היא מן העולם הזה ועד העולם הבא. עוד פירוש: כל הזמנים ('עולם' במובן של 'לעולם', תמיד), מראשית הזמן (מקודם הבריאה, שבה הקב"ה היה לבדו²) ועד ימינו³. ויש המפרשים – מהעולם שלנו, שבו הקב"ה מנהיג את העולם בניסים שאינם גלויים ובהשגחה מוסתרת, ועד העולם העתידי, שבו ההנהגה תהיה ניסית בגלוי⁴.

תורת החסידות⁵ מסבירה ש"מן העולם הכוונה למדריגות העליונות ביותר הכלולות בתוך האין סוף עצמו, והמכוונות 'סתימא דכל סתימין' [=נסתר של כל הנסתרים], או 'עלמין סתימין' [=עולמות נסתרים]. המדריגות האלה כלולות כל-כך בתוך האין סוף עד שאי אפשר לדבר עליהן כמציאות מוגדרת ומגובשת, כי הן רק בבחינת מקור ראשוני והיולי בלבד לכוחות המתגבשים ומתגלים בעולמות התחתונים יותר. אך גם הן נחשבות בבחינת 'עולם', מלשון העלם, כי כבר יש בהן הגדרה ו'ציר' כלשהו, אם כי דק וזך ביותר.

ואילו 'ועד העולם' הכוונה לעולם

6. מצודת דוד תהלים צב. וכלשון הטור באור"ח סי' ה': "אל לשון כוח וחזק הוא, כמו 'אלי הארץ לקח' (יחזקאל יז)".
7. פירוש המלות שם. ספר המאמרים תר"ס עמ' נט.

1. רש"י תהילים קומח.
2. רוקח.
3. ר"י ב"ר יקר.
4. מלבי"ם.
5. פירוש המילות סי' פו [יג].

וּמַבְלְעֵדֶיךָ

אֵין לָנוּ מֶלֶךְ.

גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ,

פּוֹדֵה וּמַצִּיל,

וּמַפְרִינֵם וְעוֹנֵה וּמַרְחֵם

בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה.

אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֱלֹהֵי אֲתָהּ.

וּמַבְלְעֵדֶיךָ וחוץ ממך אֵין לָנוּ מֶלֶךְ שדואג לנו ועומד לימיננו. גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ פּוֹדֵה וּמַצִּיל וּמַפְרִינֵם וְעוֹנֵה וּמַרְחֵם בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה – אנו משבחים את הקב"ה שרק הוא יכול לעזור לנו בעת צרה, ומשתמשים בכמה ביטויים שמשמעות כל אחד ואחד מהם שונה: **גואל** – גאולה היא שחרור מוחלט ומעבר לחירות גמורה. **ומושיע** – תשועה היא חילוץ מצרה מסוימת, אבל עדיין אין כאן חירות מוחלטת, וייתכן שבהמשך יהיה צורך בעוד ישועה. **פודה** – שחרור המושג על-ידי תשלום לשובים. **ומציל** – הצלה מגזירות ומסכנות. **ומפרינס** – דואג לפרנסתנו. **ועונה** – לתפילותינו. **ומרחם** – גם על מי שאינו יכול להתפלל. **בכל עת צרה** – לגוף, **וצוקה** – מצוקה נפשית. בכל המצבים האלה – **אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֱלֹהֵי אֲתָהּ** – אתה הכתובת היחידה לתקוותינו.

את היהודי ב'שבי'. היכולת להיחלץ מהשבי ולפדות את הנפש באה מהקב"ה – "פודה ומציל". הוא מאיר הארה על בחינת ה'יחידה' שבנפש (נקודת הנשמה האלוקית הפנימית ביותר), שנשארת תמיד דבוקה בו ושאינן לקליפות אחיזה בה, וממנה באים לאדם הרהורי תשובה, המסייעים לו להשתחרר מהשבי ולחזור אל הקב"ה.²

בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה

את המילים "בכל עת צרה וצוקה" אפשר לקרוא בשני הקשרים. האחד, שזה בא בהמשך לנאמר לעיל – "פודה ומציל", היינו שהקב"ה פודה ומציל את האדם בכל עת שהוא שרוי בצרה וצוקה. אך אפשר לקרוא זאת גם כתחילת המשפט הבא: "אין לנו מלך אלא אתה". כלומר, "בכל עת צרה וצוקה – אין לנו מלך אלא אתה".

בהקשר הראשון זה שבח לקב"ה, העומד לימין האדם בשעותיו הקשות דווקא. לעומת זה, בהקשר השני זה שבח ליהודי, שאינו תולה את יתרו באיש אלא מבקש את ישועתו מהקב"ה לבדו, מתוך ביטחון מוחלט שהקב"ה יעזור לו ויצילו.³

וּמִבְּלַעֲדֵיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ

המשמעות הפשוטה היא שהקב"ה הוא השליט האחד והיחיד שבידו לעזור לנו ולהגן עלינו. בחסידות הדברים מתפרשים בעומק יותר: חיות כל העולמות באה מבחינת המלכות, שעליה נאמר "מלכותך מלכות כל עולמים". היא מקור השפע הרוחני והגשמי לכל העולמות והברואים. ואולם כל השפע העצום הזה אינו אלא זיו והארה בלבד מהקב"ה עצמו, ואין לו שום ערך לעומתו. זה מה שאנו אומרים: "ומבלעדיך אין לנו מלך" – בלעדי עצמות ומהות אין סוף ברוך הוא, "אין לנו מלך" – אין שום ערך ותפיסת מקום לבחינת ה'מלך', ל'מלכות' כשהיא לעצמה. ומכאן בא הצימאון העז להתאחד עם עצמותו יתברך בכבודו ובעצמו – "אין לנו מלך אלא אתה".

פּוֹדֵה וּמְצִיל

הקב"ה פודה ומציל את נפש האדם, הנתונה בשבי בשל החטאים והעוונות. אם יהודי חוטא חס ושלום, הוא מעביר חלקים מכוחות נפשו האלוקית לרשות הקליפות והסטרא אחרא, והללו אווזים בהם ויונקים מהם, ובכך למעשה מחזיקים

יעקב עמדין שם: "בימי חורפי היה נראה לי כאופן הראשון. אמנם כשבאתי לכלל בינה, אמרתי שודאי כאופן השני".

1. לקוטי תורה מטות פא.א.

2. שערי תשובה כט.ג.

3. סידור בית יעקב, שחרית לשבת. וכתב רבי